

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Красимира Христова Кръстанова, доцент в ПУ „Паисий Хилендарски“
За дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в

Научна област 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Докторска програма Културология (Културни инициативи и публични политики)

Автор: Мариана Николаева Проданова

Тема: „Скритият ресурс. Културните инициативи и публичните политики като фактор за местно и регионално развитие“

Научен ръководител: Научен ръководител: проф. д.н. Иван Кабаков, СУ „Св. Климент Охридски“

Общо представяне на работата на докторанта в процедурата

Мариана Николаева Проданова е зачислена като докторант в докторска програма „Културология. (Културни инициативи и публични политики)“ след конкурс със заповед № РД 20.104 от 19.01.2016. Изборът на темата за дисертацията е много подходящ от гледна точка на състоянието на изследванията в областта на културата и културните политики, които все още не са на желаното равнище, но също и от гледна точка на опита, който предишните години е натрупала докторантката от своята работа в областта на консултиране и управление на проекти в областта на културата. Нейните разнообразни експертни дейности, свързани с музейната практика, занаятите, подготовката на кандидатурата на Велико Търново при кандидатстване за ЕСК, както и разработването и управлението на национални европейски проекти, сочат за възможности с широка изследователска гама и опит, които са полезни за разработването на предложената проблематика на докторската теза. По време на своята докторантура тя продължава да бъде активна не само за разработване на докторската дисертация, но и в проекти, които развиват нейната експертност и съдействат за разгръщане на потенциала ѝ.

От документите, с които се запознах, става ясно, че всички стъпки по процедурата са изрядни и съответстват със ЗРАСРБ и Правилника към ЗРАС на СУ.

Актуалност на темата

През последните тридесетина години европейските държави се ориентират към осъществяване на културни политики, използвани като инструмент за децентрализация на държавната власт, демократизиране на местното самоуправление и постигане на устойчиво икономическо развитие. Това е планиран и продължаващ във времето процес, изграждащ се чрез разработването на многообразни проекти и дейности, в които взимат участие и си взаимодействат различни институции – държавни, общински, неправителствени организации. Негова съществена черта е, че той е конкретен, т.е. може да се локализира пространствено и времево, и в неговите рамки се достигат определени, предварително зададени цели, които най-често са насочени към устойчиво развитие на територията. Съвременните проучвания сочат, че страната ни е в дъното на класацията, направена по индекса „културно влияние“. Изборът на темата,

съотнасящ се и с ЕСК като инструмент за градско и регионално развитие, е изключително актуален, защото чрез изследване на случай и конкретни примери могат да се проследят тенденциите, обществените нагласи за организация и самоорганизация на местните общности за постигане на цели за развитие и да се открие моделът на промяна. Темата действително е изключително актуална, защото предлага изследване и анализ на културата като (скрит) ресурс за устойчиво развитие – ресурс, който все още не се използва твърде рационално. Макар България и градовете да разполагат с изключително разнообразни културни блага, все още не винаги и непоследователно се прилагат съответните културни политики и механизми, водещи към положителни резултати.

Методика и методология на изследването

Докторантката търси обекта на своето изследване в културните инициативи и публичните политики, насочени към подтикване на градските общности към граждански инициативи. Като контекст, добри примери и материал за анализ тя използва опита, придобит от практики на европейско, национално, регионално и местно ниво, в един тридесетгодишен период. Като предмет на изследването тя сочи потенциала на културните инициативи да мобилизират общността. Идеята на Мариана Проданова е да разгледа в дисертационния си труд културните инициативи и политиките за култура, като скрит ресурс за местно и регионално развитие. Оттук произтича и избраната методология.

Основен е методът на документалното проучване, чрез който са изследвани политически документи, правно-нормативни актове, стратегии и програми, статии, проекти и е направен анализ на данните. Заедно с това са извършени наблюдения, с участието ми в редица инициативи.

Струва ми се, че докторантката може да задълбочи представянето на методиката и методологията, като включи методите, отнасящи се към изследване на случай (case study), участващо наблюдение (participating observation), но също и да осмисли своя опит. В текста по-нататък се обръща внимание и се посочват примери за подобни изследвания, прави се критически анализ, но отсъства авторефлексия за собственото ѝ участие и неговата роля в изследователския процес. Това би помогнало и на други изследователи и би допринесло за утвърждаване на полезни методологически техники в областта на изследването на културните политики и тяхното въздействие върху градските общности.

Познаване на проблематиката

Докторантката представя основните параметри на изследването си в Увода – цели, предмет, основен въпрос, обект, тезата, както и методология, където изяснява идеите и основанията в работата. Като изследователски терен са избрани Велико Търново и Габрово с акцент върху тяхната подготовка за участие в ЕСК, която е и референтна рамка за проучване на общностните културни инициативи. Тя детайлно описва работната хипотеза, „че потенциалът се превръща в ресурс само ако инициативата/вите са припознати от общността, за която са предназначени, и е налице самоорганизация за настоящи и бъдещи действия“ (с. 7). Конкретизирани са и

производни от нея хипотези, които предполагат различен тип влияние на културните инициативи върху местните общности, в зависимост от това до каква степен те са разпознати и/или инициирани от тях. Целта на изследването е ясна и е насочена към повишаване на осведомеността за културните инициативи като ресурс за развитие и потенциал за въздействие върху местните общности.

Докторантката определя изследователската задача и аргументира необходимостта от изясняване на важни за работата категории: култура, културно развитие, устойчиво развитие, градски и регионални културни политики, европейски културни политики, културни инициативи и др. За придаване на плътност на анализа за мястото на културните инициативи в местното и регионално развитие се заявява необходимостта от проучване на конкретни практики и изграждането на модели.

По-нататък структурата на изследването е разгърната в три глави, всяка от които е посветена на определени проблеми. Те позволяват представянето на европейските културни политики, тяхната същност и принципи, отражението им в регионалните политики и политиките за развитие на градовете и градските общности в европейски и национален план, както и културните инициативи и публични политики на местно равнище. Избраният подход от общото и концептуалното към частното и конкретното е много добър, защото дава възможност за изясняване на контексти, принципи, идеологически залози, икономически фактори, символен капитал и пр., които мотивират хората (активните социални и културни актьори) и общностите в техните действия.

Първа глава е посветена на европейските културни политики, техните приоритети и принципи в хронологично проявление и концептуална същност. Отделено е внимание на различни аспекти – цели на действията на ЕС в културната сфера за подкрепа на културното многообразие, връзката между европейската култура, европейските ценности и европейската идентичност, опазването и управлението на културното наследство – фактор в стратегическата визия за развитие на Европа, както и използването на културното наследство за устойчивото развитие на регионите, градовете, териториалните общности. Отбелязана е ролята на културните и творческите индустрии като двигател на икономическото развитие. Не са пропуснати рамковите програми, чрез които се финансират проекти, (съ)действащи за прилагането на политиките и постигането на поставените цели. Представени са идеите за необходимостта от подкрепа и стабилизиране на „триъгълника на знанието“ (образование-научни изследвания-иновации), като шанс и перспектива за обогатяване и развитие на културата, но и на обществата. Специално място е отделено на инициативата „Европейска столица на културата“ като инициатива за насърчаване на европейската идентичност и европейската интеграция.

Разгледаните документи са подложени на критичен анализ и е показана ролята на гражданските инициативи за утвърждаване на културата като част от важните политики на ЕС след формирането на новите Европейски управляващи и изпълнителни органи. На анализ са подложени и принципите на субсидиарност и ограничена компетентност, на децентрализация, тяхната свързаност и прилагане и визията за действието им върху националните политики и гражданските инициативи. Тази глава изгражда и специфичния контекст във който върви изследването и е една добра основа

за фокусиране на проблематиката и намиране на мотиви и стимули на разглежданите по-нататък конкретни случаи и действия в областта на културата.

Втора глава е посветена на прилагането на европейските културни политики и стремежа за постигане на конкретни реални резултати за устойчиво развитие. Най-напред е разгледан документът „Бяла книга за бъдещето на Европа и пътят напред“, като са представени причините за неговото създаване и е показана ролята на консолидираното гражданско общество за постигане на определени, важни за общността цели.

Много добра връзка е направена между политиките за регионално развитие, европейската стратегия за иновационно развитие и прилагането ѝ в сферата на културните дейности. Ясно е посочено, че разработването на иновативните културни събития предизвиква нов процес на взаимодействие между местната власт и представители на различните заинтересувани страни, което, от своя страна, поражда и нов тип културна практика да се работи активно заедно.

Изказва се виждането, че изграждането на културен образ на региона и/или на градовете дава преимущество. Тази визия се включва в политическото, културното и икономическо/туристическо маркетингово и, за да е действено, изисква поддържане и развитие на собствено културно съдържание. От друга страна, културният образ не е дело на един единствен image maker, а е резултат от действие на различни актьори (местни и държавни власти, културни институции, неправителствени организации) в мрежа и създаване на регионални партньорства и обмени. Подобни практики са насочени и към споделяне на гражданско участие.

В процеса на глобализация важен инструмент в подкрепа на прозрачността и общите действия идват новите технологии, чрез които се създават възможности градовете да станат по-отворени за нови подходи и нови социални експерименти. Особено внимание се обръща и на ролята на местните общности, средствата за насърчаване на тяхната мобилизация и общо действие, ролята на публичните институции и неправителствения сектор в процеса на овластяване на гражданите.

Анализът, който съпътства представянето на документи, фактология, хронология, показва, че въпреки действието на различни финансиращи програми, положението в България се бележи от пасивност, отсъствие на утвърдени практики и популяризиране на добри примери. Всъщност, Втора глава аргументира необходимостта от по-задълбочени анализи на българската практика и инициативи в сфери на културата, които биха променили отношението и насочили внимание към културата (като към неизползван или скрит) ресурс за развитие.

В Трета глава се представят материалите и изследванията на случаи (Велико Търново и Габрово в процес на подготовка за кандидатстване за ЕСК), разглеждани в сравнение с европейски програми и инициативи, но също и с местни инициативи на неправителствения сектор. Работата на тези градове за включването им в инициативата ЕСК се обсъжда не от гледна точка на преимущество или загуба, но по-скоро като фактор в социалния процес и ролята на катализатор на гражданската активност и мобилизация. Докторантката се вглежда детайлно в реалните процеси, предизвикателствата и взаимодействието на културната инициатива с местното ниво. Предварително са очертани индикатори, като: философия за планиране, подходи към

програмата, ефекти от участието, свързани както с етапа на подготовка на участието на съответните градове, както и в последващото интегриране на изводите и оценките в по-широк. Анализът на материалите относно процесите и действията в двата града води да убедителния извод за два модела на местно и регионално развитие на основата на социалното действие с културен характер.

Заключението обобщава набелязаните проблеми и изведените изводи в и предлага препоръки за включването на културните инициативи в публичните политики като ресурс за местното и регионалното развитие.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е задълбочено изследване на проблематиката и предлага нов подход за анализ на европейските културни инициативи както в наднационален, така и в регионален и местен аспект. Културата, културните политики и граждански инициативи се разглеждат като процес и в динамиката на техните конкретни реализации в съвременността. Прави много добро впечатление включването на теоретични научни достижения в аргументацията и анализа на документи и емпиричен материал. На тази основа се извеждат обобщения, свързани с ново разбиране за културата, културните инициативи и тяхната роля за социално действие, оценка и промяна. Направени са и конкретни препоръки, които отразяват необходимостта от промени в културните политики на национално, регионално и местно равнище, промени в начините на тяхното създаване и осъществяване, необходимостта в много по-широка степен от гражданско участие, но и насърчаване на публично-частни партньорства, създаване на фондове за финансиране, част от фондовете за регионално развитие. Тези препоръки са в съответствие с необходимостта от интегриране на културата в процесите на устойчивото градско развитие. Именно такъв тип подход към проблематиката прави приложими съвременните изследвания в областта на културата в практиката.

Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Научните публикации по темата на дисертацията са три и са тясно свързани с темата, те отразяват трайния интерес на авторката към научната проблематика. Публикациите разкриват дългогодишния опит на Мариана Проданова в работа по изследователски и приложни проекти в областта на културата и нейната добра теоретична и професионална подготовка.

Автореферат

Приложеният автореферат представя коректно съдържанието на дисертационния труд. Публикациите на автора по темата на дисертационния труд са достатъчни като брой. Справката за приносите е обективна.

Препоръки за бъдещо използване на дисертационния труд

Дисертационният труд несъмнено е новаторски и е насочен към научно изследване и представяне на важен обществен проблем, отнасящ се до културните политики и гражданските инициативи. Той обогатява тематичното поле на научната литература, свързана с инициативата „Европейска столица на културата“, но и с

разбирането за културата като двигател за развитие на градската среда, на социалните отношения и като ресурс за развитие на териториите. Направеният анализ на специфичната културна среда в България, която създава условия или възпрепятства въздействието на културните инициативи за местно и регионално развитие, може да послужи като отправна точка на управляващите за вземане на решения, но и на участващите в процеса – за нови подходи в своята работа. От тази гледна точка смятам, че е добре дисертационният труд да бъде издаден в книга.

Заклучение

Обсъжданият дисертационен труд „Скритият ресурс. Културните инициативи и публичните политики като фактор за местно и регионално развитие“ притежава сериозни научни качества и представлява оригинален и новаторски принос в науката. Със своята работа докторантката показва, че има задълбочени теоретични познания и професионален опит в областта на теорията и практиката на културологичните изследвания. Това са основанията ми самата аз убедено да гласувам положително и да предложа на уважаемото Научно жури да присъди на Мариана Николаева Проданова образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

2.04.2020 г.

гр. Пловдив

доц. д-р Красимира Кръстанова